

MUNKATERV AZ IRODALMI JELLEGŰ SZAKKÖRÖK SZÁMÁRA

Irodalomtanításunk korszerűsítése nemcsak a tanítási órák tartalmi és módszeres átalakítását kívánja magyar tanárainktól, de megköveteli az órán kívül folyó irodalmi nevelés eddigi gyakorlatának, s benne a szakkörök szerepének felülvizsgálatát is. Kétségtelen, hogy az irodalomtanítással szemben a társadalom részéről támasztott igények megvalósítása csak úgy képzelhető el, ha az esztétikai nevelés lehetőségeit messze kiszélesítjük a tanítási óra keretein túl, ha az irodalom, az olvasás szeretetére nevelés kilép az órára korlátozott szűk határok közül. Mindez a szakköri munka fokozott jelentőségére hívja fel a figyelmet. Ugyanakkor — tapasztalataink szerint — az utóbbi néhány év alatt csökkent az irodalmi szakkörök száma, és a működő szakkörök vezetésében is sok a bizonytalankodás. 1962 óta a szakkörök az úttörőmozgalom keretében működnek, tevékenységüket, típusaikat a mozgalom sajátos célkitűzései határozzák meg. Az átszervezéshez azonban a nevelők nem kaptak kellő segítséget. Az irányelvek, az úttörő külföldi próba füzetek (amelyek a szakkörök minimális programját tartalmazták) csak a körvonalakat jelölik ki a mozgalmi keretekben folyó szakköri munka számára, a konkrét segítséget: a részletes tematika, a módszertani elképzelések azonban hiányoznak. Munkaközösségünk ezen a ponton kíván segítséget nyújtani az irodalmi szakkörök vezetőinek egy egész évi munkaterv-javaslat készítésével.

Szándékaink megértéséhez szükségesnek tartunk néhány gondolatot előrebocsátani.

1. A három témából álló munkaterv összeállításával arra törekedtünk, hogy az irodalmi nevelés lehetőségeit kiszélesítsük. Ezért választottuk az első hónapok foglalkozási anyagául „A Tisza” című témát, amely alkalmas arra, hogy az általános irodalomtanítási célok munkálásán túl a helyi irodalmi hagyományok ápolására, és magában hordja annak lehetőségét, hogy a művészetek különböző ágainak (irodalom, képzőművészetek, zene, film) együttes nevelőhatását kihasználjuk a tanulók ízlésének fejlesztésére, szocialista jellemének formálására.

Törekedtünk arra is, hogy az évi program változatos legyen. Álljon közel a tanulók értelmi, érzelmi fejlettségének szintjéhez, érdeklődéséhez. Így került a programba a már jelzett témán kívül a később közlendő „Humor az irodalomban, humor az iskolában” c.

téma, amely a tanulóknak a vidámság iránti igényét igyekszik kielégíteni.

Helyes, ha szakköreink tevékenysége szoros kapcsolatban van az élettel. Az 1964/65. tanévben aktuális pedagógiai feladat lesz a felszabadulás 20. évfordulójának megünneplése. Erre készíti fel a szakkörön át a tanulókat a harmadik téma („Sorsunk régen és ma”). Véleményünk szerint a szakköri munka új arculatának kialakítása megkívánja, hogy a foglalkozásokon szerzett ismeretek, készségek és képességeket a tanulók az iskola életének más területein is felhasználják. Az évi terv összeállításában arra is gondoltunk kellett, hogy a tanulók kapjanak lehetőséget a szakkörben elért eredmények bemutatására. Kis közösségünk tehát ne izoláltan tevékenykedjék, hanem az iskolai nagy közösség érdekében és hasznára. A kiszemelt témák véleményünk szerint alkalmasak arra, hogy anyaguk felhasználásával irodalmi délutánokat, iskolai ünnepélyeket tartsanak a szakkör tagjai. Ez hozzájárul a szakköri munka eddigi elszigeteltségének megszüntetéséhez.

A munkacsoportunk által összeállított program — reméljük — tudatos nevelői tervvényt mutat. Úgy gondoljuk azonban, még sincs ellentétben a szakköri útmutatóval, amely megkívánja a tanulók bekapcsolását a tervek készítésébe, hiszen ez utóbbi nem zárja ki a felnőtt vezető irányítást. A háttérből való irányítással, sugalmazással elérhetjük, hogy a tanulók igényei összhangba kerüljenek a nevelő távolabb látó elképzeléseivel.

2. A három téma feldolgozásában nem törekedtünk azonos, egységes szempontok érvényesítésére, sőt éppen az volt a célunk, hogy a témák sajátos jellegének megfelelően különböző megoldásokat mutassunk be. Ezzel érzékeltetni akartuk, hogy a szakköri foglalkozások tervezésében, vezetésében a változatosságra kell törekednünk. Témánként általában egy foglalkozást dolgoztunk ki, viszonylag részletesen. A további foglalkozásokhoz csak vázlatot adunk. Ebben az a szándék vezetett bennünket, hogy néhány ösztönző elgondolás közlésén túl ne kössük meg kartársaink kezét. Egyébként emiatt nem ragaszkodtunk az óraszámok pontos kijelöléséhez sem, és elegendőnek tartottuk a körülbelüli óraszám közlését. A munkaterv kéthetenkénti 2 órás foglalkozásokra épül, tehát nem él a miniszteri utasítás nyújtotta

maximális lehetőséggel, a heti 2 órával. A gyakoribb találkozás lehetetlenebbé tenné a tanulók önálló munkájára, aktivitására épülő módszerek eredményes alkalmazását, a tanulók gondos felkészülését, az elmélyült gyűjtő- és alkotómunkát.

Első olvasásra feltűnhet az egyes foglalkozások irodalmi anyagának terjedelmessége. Ezt magunk is láttuk, a szelekcióra azonban azért nem vállalkoztunk, mert lehetőséget akartunk adni a szabad választásra, a program önálló alkalmazására, a helyi feltételeknek megfelelően.

3. Határozottan törekedtünk a tervezet összeállításában arra, hogy az gazdagon

A Tisza partján

Egy folyó, „iszapos, álmos, csöndes” kanyarog végig az Alföld síkján. „Szótalan suhan medrében évezredek át lefelé: mindig mozog, mégis mindig ugyanaz, mai habjai vagy ezer esztendő előtti habjai között mi különbség sincs.”¹ Partjairól ma is úgy borulnak a füzek a víz fölé, mint akkor, amikor „e tájon, hol a két víz összeér”, dús Ajtony vezér táltosai áldoztak isteneiknek, ma is úgy zörrennek meg a lehulló levelek, mint akkor, amikor római prétor járt az avaron. S mégis a nesztelenül ereszkedő tutaj utasa az örök víz, a szürkészöld füzesek, a zörgő avar változatlanúsága mellett más képeket, más életformát lát a Tibiscus, a Tisza partján. Változást: elmúlást, keletkezést. Hajdani büszke várak romjait, méla kompok helyett karcús, acélhidakat, hatalmas duzzasztómű által megemelt vízszintet, a medréből kiágazó, életet adó, az Alföld szárazságát enyhítő csatornákat, füstölő gyárkérményeket.

Miért választotta munkaközösségünk ezt a témát a szakköri foglalkozások anyagává? Milyen nevelési és oktatási célokat szeretne megvalósítani? — A Tisza, a Tisza élete, a partján élő, dolgozó, alkotó ember megmutatásával a valóság megismerésére, megfigyelésére neveljük tanítványainkat. Nagy íróink, költőink példája a szülőföld, a hazai táj iránti szeretetet, ragaszkodást mélyítheti bennük. A változás, a fejlődés meglátatása, a munka megbecsülését, értékelését alakítja; fejlesztjük esztétikai ízlésüket, tanítjuk őket a természetben és a művészetben megmutatkozó szép szeretetére, megbecsülésére, hogy gyönyörködni tudjanak az andalgó folyó halk csobogásában, a parti füzesek visszatükröző-

gyűjtse össze az irodalmi szakköri munka sajátos foglalkozási módszereit, maximálisan biztosítsa a tanulók aktivitását (kiselőadások, gyűjtés, dramatizálás, kirándulás, verseny, vita stb.). Meggyőződésünk azonban, hogy e szándékok mellett sem szabad elvetnünk a mértéktartóan alkalmazott tanári közlést.

A munkaterv leginkább újszerű pontja a szakköri foglalkozások összekapcsolása az úttörő különpróba követelmények teljesítésével. Tervünk szerint a tanulók nem egyszerre teljesítik a könyvbarát vagy előadóművész szakpróba követelményeket. Egy-egy téma végén részpróbára kerül sor, az év végi utolsó próba teljesítése pedig ünnepélyes keretek között zajlik.

désében, ezeknek művészi ábrázolásában éppúgy, mint a halászok énekében s az ember hatalmas alkotásaiban: a folyót átívelő hidakban, a tiszalöki óriásban és a parton dobogó gyárakban. Szegeden a helyi irodalmi hagyományok kutatására, ápolására is nagy-szerű lehetőség nyílik e témakör kapcsán, s előkészítjük tanítványainkat az előadóművész szakpróba, a próbakövetelmények egy részének teljesítésére.

A téma feldolgozását négy foglalkozásra, nyolc órára terveztük. Gondolatban végigutazzuk a Tiszát, egy-egy helyen megállunk, megnézzük a táj szépségét, „reggeli gyönyörűségét”, nyári nap alkonyulatát, a szelíden ballagó folyót, vagy a zúgva-bölgve gátat törő óriási víztömeget; idézzük a múlt történelmi eseményeit Alpar síkján, Várkony termében, Muhi tragikus síkságán, Szolnokon, a vörössipkások és vörös katonák győzelmének színhelyén; s megcsodáljuk szocializmust építő népünk létesítményeit, hősi erősfeszítését.

Az első foglalkozáson, amely az év első szakköri foglalkozása is egyben, ismerkedési, szervezési feladatokat kell megoldani. A vezető ismerteti a szakkör célját, feladatait, az egész évi munkatervet, a szakpróba követelményeit. Igyekezzen iránta érdeklődést kelteni. Megválasztják a szakköri titkárt, megbeszélik az összejövetel helyét és idejét, s konkrétan előkészíti a nevelő az első foglalkozást. A „kis” Tiszától a tiszalöki duzzasztóig a következő települések nevét jegyzik fel a tanulók: Huszt, Tiszacsécse, Szatmárcseke, Tarpa, Tiszabercel, Tokaj, s útikalauzok, lexikonok olvasásával, történelmi, irodalmi ismereteik, olvasmányaik felidézésével, a Tiszáról szóló népdalok gyűjtésével készülnek az első órára. Néhány irodalmi alkotásra a nevelő is felhívja a figyelmet: Petőfi: Úti le-

¹ Tömörkény I.: Szegedi vízenjárók 1. bek. Munkák és napok a Tisza partján. Szépirodalmi Kiadó. 1963.

velek (XIV. levél Szatmár, júl. 17. 1847.) Tisza; Kölcsey: Huszt; Jókai: A huszti beteglátogatók; Móricz: Pipacsok a tengeren; Juhász Gyula: A kis Tisza hídján, Epifánia; Bessenyei: A Tiszának reggeli gyönyörűsége. Feltétlenül használja fel, esetleg adja a tanulók kezébe a „Beszélő tájak” című könyvet.

A különböző művek bemutatása, feldolgozása más-más módon történhet. Petőfi: Tisza, Kölcsey: Huszt című költeményét pl. egy-egy tanuló elszavalja, Móricz: Pipacsok a tengeren című kisregényének irodalmi ismertetését részletek bemutatásával felolvashatja egy másik, a tokajira vonatkozó megjegyzéseket az „Ezerszínű Magyarország” című kötetből összegyűjti, felolvassa egy harmadik stb. Az elemzés is különböző mélységű. Általában arra törekedünk, hogy a tanulók minél nagyobb aktivitást fejtsenek ki. Az első foglalkozás menetét részletesebben, a második, harmadik, negyediket vázlatosabban az alábbiakban közöljük.

I. A tanár néhány szóval bevezeti az órát. (Lásd: bev. 1—11. sor.) (Szemléltetésre térképet használhat.) Álljunk a térkép elé! Vezessen utunkon városunk szülőit, aki sokszor ballagott halkan a Tisza-parton, és hallgatta, mit sírnak a habok. Ha van valahol helye a világnak, amelyről el lehet mondani, hogy szép vidék, a Tisza forrásvidéke valóban méltó erre a dicséretre. Készültek erre a kirándulásra, szedjétek elő a tarsolyból az első verset Juhász Gyulától, melyet kezdő tanár korában, 1906-ban írt egy máramaros-szigeti élmény alapján. Juhász Gyula: A kis Tisza hídján. (Tanuló olvassa fel). A máramarosi bércekből tör elő ifjan, boldogan a zöldszínű kis Tisza. A költő a hídon állva éppen egy monoton dallamot zsongó, imádkozó csoportot lát. A Tisza most a fiatalságot, a szépséget juttatja eszébe. Gondolatban a másik, az ismertebb Tiszát is látja, amely Szegednél már „iszapos, álmos, csön-des”. Az ifjúság erejét szimbolizálja itt a folyó. A sziklák között csobogó víz sok küzdelemnek volt a tanúja. Zuhataga, völgyvízfogója mennyi balesetről és szerencsétlenségről tudna mesélni, ha a habok zúgását megérthetnénk!

Juhász Gyula: Epifánia (regény; tanuló olvassa fel). A görög cím vízkereszt ünnepét jelenti. A vallások születése korában a babonás hiedelem nagy jelentőséget tulajdonított a sokszor életet adó, de többször életeit elvevő félelmetes víznek. Tisztelték, félték a tavak, folyók, tengerek vizét és áldoztak is nekik. Az áldozat évezredek folyamán megszentelést, vallási szertartással egybekötött szenteltvízzel meghintett vízkereszteléssel vált.

1908-ban Juhász Gyula a „behavazott”, a „jég-megállította” Tisza mellett egy ilyen görögkeleti vízkereszt szertartását énekl meg.

„A kis Tiszára hulltak az áldások,
hogy szűnjének a szilaj áradások!”

A szenteltvíz azért hullt a Tiszára, hogy: „ágya ne lenne embernek ágya, és a Dunába lassan vigye vágya!” A januári keresztelés vízcséppjei leperegtek a Tisza jegéről, s újra tragédia színhelye lett:

„és ősz elején — ó, az istenadta! —
görög pópa lányát ágyába ringatta!”

Haladunk tovább a vízi úton. A sötét fenyevesek közül a csendesen síkló tutaj vizét tovább. A deszkákból összerótt kalyibában van útipoggyászunk. Most egy várromot tükröz a víz. Huszt vára alatt vagyunk. 1242 után az Alföldről a hegyekbe húzódko magyarok alapították ezt a várat. Biztonságot éreztek itt minden ellenséggel szemben. Legfényesebb napjait a vár II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának idején élte. Egy ideig a császári labanc seregé volt. Rákóczi hűséges kurucai nemcsak fegyverrel győznek az ellenség felett, hanem eszüket is segítségül hívják. Erről szól Jókai: A huszti beteglátogatók című elbeszélése. (A cselekményét egy tanuló ismerteti.)

Jókai, a nagy mesemondó így írja le a vár elfoglalását. A történelem ebből azt igazolja, hogy valóban Rákóczié lett Huszt vára. A várhegy alatt levő lakóházak egyikében pihente ki a vezérlő fejedelem fáradalmait. A szomorú végű szatmári béke után, amikor a zöld erdők harmatját, piros csizmák nyomát hóval lepte be a tél, az enyészete lett Huszt vára. A győző osztrák hadak lerombolták. Néhány megmaradt várfal, bástyarészlet még romjaiban is a régi dicsőséget idézi.

A reformkor költője csekei magányából Pozsonyba, vagy Pestre utazott, amikor mesziről látta kocsijából a bús düledékeket. A vár valamikor ellenállt az ellenség támadásának, de Kölcsey szemének a romok mára a nép tehetetlenségét, kiszolgáltatottságát mutatják. A történelmi romvár, a síri szél az ódon oszlopok között arra figyelmeztetik a költőt, hogy csak emlékezni a történelmi dicsőségre kevés, tekintetünket a jelenre és a jövőre kell fordítani. A vers utolsó két sora mindenkor mindannyiunk számára intő szó:

„Messze jövőddel komolyan vess össze
jelenkort;
Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre
derül!”

(Egy tanuló elszavalja a verset.)

Most már alföldi folyó lesz a Huszt alól kifutó Tisza. Lassan elmarad eddigi szép át-

tetsző színe, mindinkább igaz, amit a nótá mond róla, szőke Tisza.

Tiszacsécsére érkezünk. (Az Életem regénye c. Móricz műből a nevelő válogasson, olvasson fel kisebb részleteket!) Itt, Tiszahát kicsiny falujában, itt született és nevelkedett nagy realista regényírónk: Móricz Zsigmond. Szülőháza (szemléltetés: Beszélő tájak c. műből), a nádfedeles, kontyos ház még ma is megvan. Életem regénye című önéletrajzi regényében megörökíti az utcát, a házat, amelyben élete legboldogabb korszakát élte. Őt és fél évig élt Tiszacsécsén. Nemcsak a ház, a falu, a környék, ami mindig szép emlék marad, hanem ha otthonára gondol, mindig ott van, az erejéről, életrevalóságáról híres Móricz Bálint, az édesapa alakja is.

„Számomra Csécsé szín, hang, íz, szag, tapintás... Az öt érzék indukciója kitölti a szülőföldről minden élményemet. Ha sikerül egy pillanatot kilobbantani a sötétből, már ott vagyok a mindenről megfellebbező boldogság közzé: az első gyermekkor, Csécsé égő napjai alatt.” A csécséi emlékek közül idézzünk fel egy árvizet, amely Móricz szerint legerősebb benyomása volt. (Móricz Zsigmond: Regényei és elbeszélései 7. kötet, Életem regénye 724—726. lap. A nevelő olvassa fel, megbeszélés az ő irányításával.)

Azonkívül, hogy a megáradt folyó leírásában gyönyörködhetünk, bemutatathatjuk Móricz ragaszkodását a szülőfalujához, s hogy milyen reálisan látta a falu átalakulását

van, hogy a leggyorsabb tempóban átalakuljon, mert átalakultak a gazdasági viszonyok, s akkor át kell alakulni a társadalmiaknak is, kérdéseit. Tudja, hogy „a falu azon az úton a társadalom ugyanis a gazdasági létezésnek megvalósult formája”. (726. lap Életem regénye.)

Pipacsok a tengeren című kisregénye is ezen a környéken játszódik. (Egy tanuló felolvasa írásos ismertetését, részleteket — főleg árvízi, tiszai — bemutatásával.)

A gyermekkori emléken kívül Móricz Zsigmondot más is ide köti. Ifjú korában gyalogosan barangolt itt e tájon, népdalt, népregét gyűjtött. Kereste a népi hősököt. Sok feljegyzése maradt fenn ebből az időből:

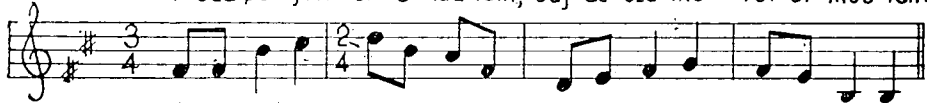
„... mindenfelé találni nótafákat, akik egysorjában kettő-háromszáz dalt tudnak elmondani, s aratáskor, tőréskor, dörzsölőben, fonóban reggeltől-estig és estétől világos kivirradtig szól a nóta. És mennyi apró megfigyelés, mennyi érzés, mennyi gondolat, a nép egyszerű lelkének mennyi ereje és mennyi nemessége csillog bennük. Mintha egy ember volna a nép, mely ezernyi helyzetében, ezernyi lelkiállapotában adna hangulatának kifejezést.”

Miről szólnak itt népünk dalai? Reménytelen szerelemről, a Tisza áradásáról, a tekintélyes vármegyére haragjáról. Sajnos Móricz által gyűjtött népdal nem került kezünkbe, de a Dunántúlon gyűjtött dal is ilyen érzést énekel meg.

TISZA PARTJÁN

Ti-sza partján el-a-lud-tam, Jaj de szo-mo-rút ál-mod-tam

Ál-ma-im-ból fel-éb-red-tem Ki-lenc fel-cser áll e-lőt-tem.

Felcser urak, mit akarnak, Tán biz' sorozni akarnak?
Sorozzanak, én nem bánom, A babámat nem sajnálom.

(MOST SZÉP LENNI KATONÁNAK)

Kiadja a Honvédelmi Minisztérium
Képzési és Nevelési Csoport Főnöksége.
1948. 29. old.

Haladjunk utunkon tovább! A Himnusz költőjét, Kölcseyt idézzük a következőkben, hiszen ez a föld amit innen látunk, a Túr és a Tisza összefolyásának környéke 150 évvel ezelőtt Kölcsey-birtok volt. Kölcsey így írja le lakhelyét 1815. október 7-én kelt levelében iskolatársának, Kállay Ferencnek: „a körny, melyben lakom, el van dugva szem elől, szép, de vad s felette magányos. Egyfelelő a Tisza foly, másfelől a Túr, mely itt amamba szakad, s minket a torkolatban hagy laknunk. Egyfelől nagy erdők körütnék, másfelől nyílás esik, s láthatárunkat a mármarosai bércek határozzák. Nem poétai hely-e, édes barátom?”.

A poétai helyet más szemmel méri az Alföld szerelmese, az örökké vándorló, mindig újat kereső poéta: Petőfi. 1847 februárjában írja A Tisza c. költeményét Pesten. Visszaemlékezik a Tisza-parti tájra, s csodálat és elragadtatás hangján szól a folyóról. (A költeményt egy tanuló elszavalja. A IV. osztályban olvasott verset itt a tartalom és forma egységében a költői képek kibontásával elemezzük. Mennyivel többet mondhat ez a VII. osztályos tanuló!) 1847 júliusában kelt Szatmárban Petőfi Sándor egyik úti levele. Ebben a nagy elődök tisztelőjének sorait olvashatjuk, akit megrendít Kölcsey jeltelen sírja: „Badaló mellett, Bereg és Szatmár megye közt jöttem át a Tiszán, a szép Tiszán, Ugy szeretem e folyót! talán azért, mert éppen az Alföldön vándorol keresztül, az én kedves Alföldemen. Badalóval csaknem szemközt fekszik innen a Tiszán (tulajdonképpen túl a Tiszán) Cseke, és a csekei temetőben Kölcsey Ferenc. Tavaly ősszel egy pár hétig laktam itt, s meg-meglátogattam a szent sírt, melyben a legnemesebb szívek egyike hamvad. Halmánál nincs kőszobor, mégcsak fejfa sincs, melyre neve volna fölírva, de nincs is rá szükség, mert az odalépő vándornak szívdobogása megmondja, ki van ott eltemetve. Csendes e táj; a városok, a nagy világ zaja nem hallik ideig. A nagy férfi sírja körül csak a szellő rezgeti a tövisbokrokat, a tövisbokrok virágain vadméhek donganak, s távol az andalgó Tisza halkán mormogja dalát, hogy a koporsónak álmát meg ne zavarja.”

Elhagyjuk a híres Ecsedi-láp vidékét, amely régen a végeláthatatlan mocsár, nádas, füzes területe volt. Az Ecsedi-lápot ma már csak nórákban emlegetik. Helyén gazdag búzatermő táblák ékeskednek. Tekereg, kanyarog a folyó. A parti füzesek alatt a vízben éppen most meríti a vesszéből font varsát a halász. Halkan nóta cseng ajkáról:

Révészlegény, vigyél át a Tiszán,
Mégfizetek én a túlsó partján.
Piros pejparipát veszek,

Rá ezüst patkót veretek,
Csak még a babámmal egyszer
beszélhessek.”

Történelmi emléket idéz a Tisza bal partján levő Tarpa. Az 1696-os hegyaljai felkelést idézzük. Sokan menekültek a Munkács körüli erdőkbe. Ezeket fogja össze egy lelkes tarpai jobbjágy, Esze Tamás, és viszi Rákóczi felé a szabadság zászlaja alá. Esze Tamás a kuruc hagyományok középpontjában áll. A nép sok történetben örökölte meg a legendás katonát. (A tanulók megemlíthetik a vele kapcsolatos történelmi olvasmányaikat, de ezekkel részletesen ne foglalkozzunk.) Nemcsak Esze Tamás korában látták a tarpaiak hol a nép helye, hol az igazi ellenség, a késői korok történelmében is jó utón haladtak. Negyvennyolcban, tizenkilencben, a Horthy-uralom alatt az igazi ügy mellett állt ki Tarpa népe. „Tarpa kuruc volt — kuruc marad” címen a történelmi levegőjű vidék mai emberét mutatja be az „Ezerszínű Magyarország” című kötetben László Gyula. (Tanuló olvassa fel.)

A kanyargó Tisza-part sok apró falva, lelkes dolgozó emberek otthona. Életet adott nekik, kényeret hosszú időn át ez a szőke folyó. A mindennapi élet verejtékét itt, a partján törölték le homlokukról. Itt énekelgettek, táncolgattak a falu fiataljai. A leány sokszor várt a ringó csónakon kedvesére, aki vagy a ménest hagyta ott, vagy a varsát, mert lejött a faluból a leány. Orosz Sándor Tuzséron gyűjtötte a következő népdalt: (Lásd a 285. oldalon!)

Tiszabercel Bessenyeit juttatja eszünkbe. Itt élt, mielőtt megismerte volna a fény, a műveltség és a magyar gyűlölet városát, Bécsét. Ide is tért vissza onnan. A császárváros zajló életében nemigen volt ideje a parlagon maradt megműveletlen hazai tájra gondolni. De az éjszaka álmai szabadon száguldoztak, a múlt képei megjelentek a testtörtiszt előtt. Nem tudott az álomban újra látott otthoni képek elől menekülni. Szerette szűkebb hazáját, így nem is lehetett nagy lelki kényszer, hogy az álom ihlette percek képeit papírra vesse. Megszületett „A Tiszának reggeli gyönyörűsége” c. leíró költeménye. (A nevelő olvassa el, lehetőleg minden tanuló kezében legyen ott a szöveg. Elemzés közösen történik.)

A vers első részében a nap tüzes szemével nézi a partot. A mosolygó hajnal előzi az éjszakát. Az éji sötétség az erdők, völgyek mélyébe költözik. Ahogy emelkedik a horizonton a nap, ragyog, fényesedik, úgy lesz

* Petőfi Sándor: Úti levelek, XIV. levél 2., 3. bekezdés.

* Megújul a világ c. antológia. Válogatta Györe Imre. Móra Ferenc Könyvkiadó 1960.

ZAJLIK A TISZA...

Tempo giusto (♩ = 120)

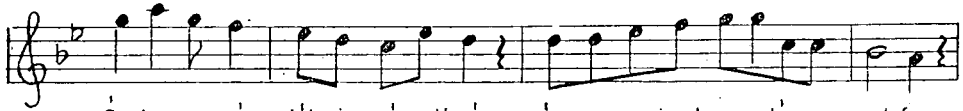
Tuzsér - O.S.

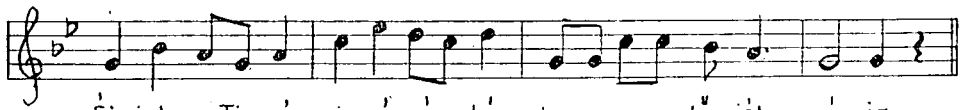
Zaj-lik a Ti-sza, sá-ros nem tiszta, sen-ki nem me-het át raj-ta.

Ész-re ne ve-gyék, szó-vá ne te-gyék, sá-ros lett a ci-pöm sar-ka.

É-des-a-nyám jól vi-gya-zott rám, még-se tud-ja, hogy a lányo csal-fa,

Éj-jel a Ti-szón rin-gó csóna-kón bar-na szere-fő-jét vár-ja.

„A HARCBA NEM SZABAD MEGÁLLNI...”

KISZ daloskönyv

Kiadja az Országos Ifjúsági Sportbizottság

mindig tisztább, világosabb a táj, s „nagy lármája elkezdődik rendben”. Szinte látjuk a madárdalos erdőbe induló vadászokat, halljuk a kopók, kürtök hangját, a furulyák zenését.

A sokféle tarka zaj után közvetlenül a folyó melletti jegenyéről ír a költő, melyek majdnem évig nyúlnak fel, de a gyökereik mélyen ereszkednek.

„Terjedt gallyaikkal lefelé hajlanak,
S mintha szomjúznának, a vizekbe nyúlnak.
Nyájasan zörgenek zöld s fejtér levelek,
Melyeken csak lassan bujdosnak a szelek.”

Most veti tekintetét a szép tájban, „sárga taktékokat” formáló folyóra: a Tiszára. Csendesen folyik „Sok gallyak s levelek ballagnak a színen”. Hallgatja a fölötte elhúzó gerlicék turbékolását, messi rétekről a darvak kiáltását, hatyúk süvöltését s a puskaszóra alábukó madarak panaszzavát. Boldog érzéssel áll meg a költő kedves szülőföldjén. A képszerű leírással, mely szinte ragyog a nap egyre erősödő fényében, a hangjaiban

feléledt természet bemutatásával a költő méltó emléket állít szülőföldjének:

„Ilyen a hely, ahol életre születtem,
S a nagy természetnek férfi tagja lettem.”
A költemény verselése nehézkes, de ezt elfeledtetik velünk az egymásra torló képek, melyek bemutatják a hazaszálló álom édességét. Haladunk lassan a szőke folyón, messziről magaslik a nép által Kopaszhegynek nevezett 515 méter magas Tokaji-hegy. Itt terem a híres tokaji, melyről megemlékezett Hunyadi János, Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor Úti levelében így ír: „E városban laknak, e hegyeken az öröm istenei, innen küldik szét a világra apostolaikat, a palackba zárt arany színű lángokat, hogy prédikálják a népnek, miszerint a föld nem a siralom völgye...” A jókedvű borissza vers is itt született.

„Mért nem tesz az isten most csodát?
Változtatná borrá a Tiszát.
Hadd lehetnék én meg a Duna,
Hogy a Tisza belém omlana.”

Voltaire, a francia felvilágosodás nagy tudósa miután megkóstolta a magyar Fekete Jánostól kapott tokajit, így ír: „e borban erő és édesség van, amitől újjáéled az ember. Ez a bor az agy minden rostját mozgásba hozza, és a szellem, a jókedv sziporkáinak varázslatos tűzjékét csalja elő a lélek mélyéről.”

Anatole France így zengi a tokaji bor dicséretét: „felhajtottam egy pohárral írás közben, és egyszerre az édes nyugalom tündéré kezdett velem játszadoxni. A tokaji a feledés itala! Mily boldog lehet az a vidék, ahol ilyen mézédés források törnek fel a porhanyós anyaföldből! Milyen derűs harmónia lakozhatik ott? Mily forró szerelem, mennyi kultúra, hűség, barátság, értelem? Ülnek az aranyfolyó partján, és kedvükre meríthetnek belőle. Ilyennek képzelem a görög istenek tanúját az Olympuson.” (Az idézetek megtalálhatók az Ezerszínű Magyarország c. kötetben, onnan tanuló olvassa fel az elragadtatás humorral vegyes sorait.)

Búcsúznunk ettől a szép vidéktől, a szőlőlevéllel borított andezitsapkáját magasra emeli a Kopasz, mintha búcsút intene nekünk, akik a kanyargó folyón egy új óriás felé haladunk. Tiszalók a következő állomásunk. Végignézzünk a partok mellett: virágzó, dús természet mindenütt. Nem így volt néhány évvel ezelőtt! Az Alföldnek legaszályosabb vidéke volt ez. Elszikessedt a szántó, kiégett a legelő. Népi demokratikus államunk nagy, nagy munkával, mérhetetlen sok pénzzel vizet adott e tájnak, megépítette a tiszalóki óriást, melyről az Ezerszínű Magyarország című könyvben Koroda Miklós ír. (Tanuló olvassa, feldolgozás beszélgetés formájában, szemléltető képek segítségével. Szemléltetés: képek az eróműről és a vízlépcsőről az „Öt-száz kép Magyarország”-ról című könyvből, de levelezés útján is gyűjthetnek képeket a tanulók tiszalóki pajtásoktól.) Az ember tudásával, munkájával megváltoztatja a természetet, segítségül hívja a szellemi és fizikai munka létesítményeit, a gépóriásokat. Itt már minden a legmodernebb eszközökkel, módszerekkel épült, ez már a mi szocialista embe-reink alkotása.

Összefoglalás: a Felső-Tisza vidékét bejártuk. Egymás mellett haladtunk el a régi korok emlékei mellett, majd befutottunk a mába. Így talán jobban megértjük a körülöt-tünk kavargó életet, mert a múlt jobban megérteti a jelent, és a jelen sokszor segít a múlt magyarázásába s előrevetíti a jövőt. Tér-képünkön rögzítjük ennek a foglalkozásnak állomásait. Szeretném, ha egyszer ezt a gondolatban megtett utat valamelyiketek a való-ságban is végigjárná. Reméljük, ehhez a né-hány óra kedvet ébreszt. S most készüljünk elő a következő foglalkozásra.

Tiszalóktól Szegedig asztal simaságú terü-leten kanyarog a szőke folyó. Sok-sok törté-nelmi eseménynek volt tanúja évezredek fo-lyamán. Írjatok le néhány helynevet, s úti-kalauzotokban, lexikonokban próbáljatok utánanézni, kiknek a képét ringatta, köny-neit vagy vérét nyelte éppen ott a Tisza. (Helynevek: Alpár, Várkony, Muhi, Tisza-füred, Szolnok. Az események irodalmi fel-dolgozását egy-egy tanuló megkapja a felké-szüléshez. Tóth Árpád: A Muhi-pusztán, Vö-rösmarty: András és Béla, Jókai: Csataké-pekből, a Két menyasszony, Madarász: Csi-hajda: Szolnok elfoglalása.) — Ezen a fog-lalkozáson kerül sor a tiszai árvizek bemu-tatására a következő művek alapján: Petőfi: Úti levelek (III. levél Debrecen, máj. 14. 1847. Részlet.); Mikszáth: Szeged könyve (A haragos Tisza, Verhovay mint kormány-biztosi helyettes, A legborzasztóbb éj). Fel-használható még: Jókai: Az új földesúr c. regényének az árvíz leírása, Tömörkény: Munkások; A nagy víz. — Felvilantjuk, ho-gyan élt a szegény ember a Tisza partján (Ady: Gőzösről az Alföld, Kosztolányi: Al-föld, Szép Ernő: Tiszapart, Népdalok), s mi-lyen változás történt a felszabadulás után. (Útleírás az Ezerszínű Magyarország c. kö-tetből, Váci Mihály: Szabadság! Tégy gazdag-gá minket!)

II. Az összegyűjtött anyag feldolgozása.

Az előkészítésnek megfelelően 3 egységben dolgozzuk fel az anyagot:

1. A haragos Tisza szabályozása.
2. Történelem a Tisza partján.
3. Hétköznapok a Tisza partján.

Petőfi: Úti leveleivel kezdhetjük az órát. Jellemzően mutatja be a költő a megáradt Tiszát, az Alföldet, nagyszerű humorral az utak minőségét. („hosszúsága egész felőrányi ugyan, de jó időben négylovas kocsi — nyolc ökör segítségével — egy nap alatt is meg-járja”), s véleményét a Tisza szabályozásá-ról, hámba fogásáról. E véleményen ne cso-dálkozzunk. Jellemző a korlátlan természet vadvirágára, a szabadság költőjére.

Mikor Petőfi ezeket a sorokat írta, már megkezdődött a Tisza szabályozása. Röviden utalunk a földrajzból ismert tényekre, ezek jelentőségére, Széchenyi szerepére, aki Tisza-dobnál maga végezte az első kapavágást. Az évről évre visszatérő áradásról sok népdal is panaszkodik. („Révészek, révészek.”)

A legragikusabb Szeged számára az 1879-i árvíz volt. Mikszáth itt élte át ezeket a na-pokat, Szeged könyve című művében több elbeszélése örökíti meg a legszomorúbb vá-rost, a legborzasztóbb éjt. (A haragos Tisza,

* Petőfi: Úti levelek III. levél 2. bekezdés.

RÉVÉSZEK, RÉVÉSZEK

Poco parlando

Tápé (Csongrád) P.A.

Ré- vé- szek, ré- vé- szek, jó- szí- vű ré- vé- szek, Vi- gye- tek ál- tal a Du- nán

Túl a Ti- szán, túl a Du- nán

- Nem lehet angyalom, Nem lehet galambom;
A Tiszának nagy az árja, a hajónkat leszakítja. -

Van egy zsák aranyom, Meg egy szép leányom,
Azt is nektek odaadom, Csak legyek a túlsó parton

- Nem lehet angyalom, Nem lehet galambom;
A Tiszának nagy az árja, A hajónkat leszakítja. -

RÓZSA

Zeneműkiadó Vállalat
1953. 55. old

Verhovay, mint kormánybiztosi helyettes, A legborzasztóbb éj, A legszomorúbb város.) Feldolgozásra a Verhovay... és a Legborzasztóbb éj címűeket ajánlom. Az előbbi „a szép, haragos, rakoncátlan” folyót boszszuálló elemként hajófedélzetéről mutatja be, amint az író Szeged felől Tápé, Algyó felé halad. A színes, szemléletes leírás gyönyörködéssel vegyes borzongást kelt az olvasóban, s meghatóan mutatja be egy deres hajú ember szájába adva a szót, az egyszerű emberek ragaszkodását „tűzhelyükhöz”. Az utóbbi, A legborzasztóbb éj elbeszélő jellegű, művészi érzékelteti a várakozás feszültségét, s a döbbenetet és tanácstalanságot, amelyet az egyszerű „megtörtént” szó kiváltott a város-haza tanácstermében várakozókból. (A tanulók olvassák, ismertetik a szemelvényeket.)

Századok során nemcsak az elemekkel küzdött népünk a Tisza-partján, hanem az emberrel is. Vérént ontotta, hogy megszerezze és megtartsa a hazát. A honfoglalásról Alpár „messze terült síkjá” beszél. Vörösmarty: Zalán futása című művének X. énekéből olvashatunk fel néhány sort (475—516), valamint az utolsó 28 sort. Mozgalmas csatajelenetnek s Zalán futásának vagyunk tanúi e sorokban.

A „csillogva, robogva” érkező magyar harcosok elsőprő győzelmével Vörösmarty a tehetetlen kort akarja tanítani arra, hogy „Bátorság teszi, nemcsak erő, a harci hatalmat” (VII. ének). Az öntelt, gőgös Zalán (1. ének 76—83. sor) megszégyenülten, bűba merülten

távolról szemléli Alpár mezejét. X. ének. A Vörösmarty-sorokat feltétlenül a tanár mutassa be értelmi hangsúlyozással, nehogy a nyelvi nehézség elidegenítse a gyermekeket.)

A korona és kard Várkonyban lejátszódó jelenetét a tanulók valószínűleg ismerik a történelem órákról. Jól kapcsolható ehhez Vörösmarty: András és Béla c. költeménye. A mű teljes drámaiságában, feszültségében mutatja a testvérviszályt (kérdő mondatok, megszólítás, indulatszó, rövid tómondatok), majd a feloldódást, megnyugvást (összetett mondatok). Az esemény a nagy történelmi próbákhoz képest epizodikus jelentőségű, így az anyag zsúfoltsága miatt el is hagyható.

E témakörben az időrendet követve a Tisza—Sajó síkján állunk meg Tóth Árpáddal, s idézzük a tatárjárás korát. A költő képzeletében megjelenik a kék selyem mező, a csöndben pihenő szekérvár, a virrasztó halvány király, látja a hörgő avaron kúszó bősztatárhadat s az ájult sápadt Sajó-habot. A szomorúság, a gyász szólal meg a késő századok fiában a felidézett képek nyomán (jelzőkkel zsúfolt hosszú mondatok, hasonlatok).

Nemcsak gyász-, hanem győzelmi napokat, roppant hadakat is látott a Tisza melléke. 1848. Tiszafüred; indul a dicsőséges tavaszi hadjárat. 1849. március 5. Szolnok: Damjanich újoncai, vörössipkásai szétverik, üldözik az osztrák seregeket. (Jókai: Két menyaszony c. elbeszélésének részletét olvassuk. Fel-

dolgozását lásd: Nagy magyar költők II. kötet 143—145. lap. Tankönyvkiadó 1955.)

„Kilencszáz és tizenkilenc év.

Július 30, déli nap.

Szolnok felé vad zakatolva

Rohan egy katonavonatot.”

Madarász Emil (életéről is közölhetünk néhány adatot) Csihajda című elbeszélő költeményében állít emléket a négy század vörös tengerész hősiességének, helytállásának. Tömjören, néhány vonással felvázolja a több irányból támadó ellenséges erőket s velük szemben a maroknyi magyar sereget, melyben felsorakozott a zászlóalj szakácsa, a szanitéc és a zord tanár is; látjuk a rémülten rohanó burzsuj seregeket és a győztesen is néma megverteket: „Szolnok miénk lett, de a Kommuná elbukott.”

A foglalkozás harmadik témaköre: Hétköznapok a Tisza-partján címen a dolgozó ember életét, munkáját kívánja bemutatni népdalok, költemények, festmények alapján. Az ősi fog-

lalkozás, a halászat különböző műalkotásokban tükröződik. Mednyánszky László: Tiszai halászat című képét szemléltehetjük. (Eredetije a Magyar Nemzeti Galéria tulajdona, reprodukció Mednyánszky László: Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat 1963. A kép elemzése ugyanott a 6. lapon.) A sűrű, ködös ég alatt felcsendül a kérdés: „Hej, halászok, halászok, mit fogott a hálótok. (Vikár Béla gyűjtése Szegvár.) Az elnyújtott bánatos dallam hosszan cseng a néma partok között. (A szöveggel együtt a dallam megtanítását is javasoljuk.) Szép Ernő „Tisza-part”-jának jevesen halászbembere is hiába vigyázza a „tolvaj hálót”, „halat nem tud benne lelteni”. (A költemény megtalálható a Tiszta szívvel c. antológiában.) A folyót végigkísérő füves pusztaságon a gulyások, pásztorok, szegénylegények panasza szólal meg a népdalokban. (Bujdosik az árva madár [Ének tankönyv] „Amott legel, amott legel”. Kodály gyűjtése Tiszacsegeén.)

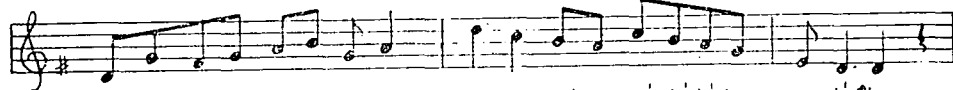
AMOTT LEGEL

Poco rubato $\text{♩} = 63$

Tiszacsege K.Z

A - mott le - gel, a - mott le - gel, a - mott le - gel hat pej - csi - kó ma - gó - ba

Mind a hat - nak, mind a hat - nak, Mind a hat - nak réz - bé - kó - ban a jó - ba

Gyere paj - tás, té - rítsd vissza a csi - kót, Re - szel - jük le, re - szel - jük le,

re - szel - jük le a ló - bá - ról a bé - kót

TISZÁN INNEM, DUNÁN TÚL

Zeneműkiadó

1959.

115. old

Milyenek látta a századforduló idején Ady: Gözösről az Alföld-et? (A költemény feldolgozását elsősorban 8. osztályosokból alakult csoportoknak javasoljuk.) A „magyar ugar” költőjének meglehetősen reménytelen, de együttérző hangja szólal meg itt: „kisírunk a gözösből, sok nehéz, könnyes jóslást sorsodról, Alföld népe”. Témájában, hangulatában, mondanivalójában Ady versével rokon Kosz-

tolányi: Alföld című költeménye, az is felhasználható az Ady-vers helyett. — Mednyánszky: Tanya című olajfestménye (Magyar Nemzeti Galéria) szintén alföldi tájat idéz.

„A zsúpfedelű ház és a talaj nagy erejű vörösesbarnái, a mély-sötétkék viharos ég baljós színezetet adnak a látomásszerű tájképek, mely a századforduló paraszti életé-

nek komor feszültségét árasztja.” (Bresztyánszky Ilona: Mednyánszky László 11. lap.)

A felszabadulás óta megváltozóban van az alföldi táj képe. Ezt a változást sürgetné Váci Mihály, aki „az értelmes erő, lánctalpas traktorával szagatná fel gyorsabban ezt a tájat”, hogy:

„tűnjön el a falvak borzassága és
a tanyák sündisznó-szuszogása”

Sürgőzően szól:

„Szabadság! — Tégy gazdaggá minket!
Gazdagság! Térdelj ide mellénk

Az Alföld szőnyegére, bibelődj velünk!

(Váci Mihály: Szabadság! Tégy gazdaggá minket, Szegények hatalma című kötet. A költemény a nevelő mutassa be, vagy lemezről hallgassák meg, próbázáshoz egy-két tanuló meg is tanulhatja.) A jelenbe-s a jövő sodrába állít bennünket Varga Domokos utóleírása. („A jövő sodrában”, Ezerszínű Magyarország kötetben.) Tanulói beszámoló formájában részletek, főleg a jelenre vonatkozó részletek bemutatásával javasoljuk feldolgozásra. Feltétlenül emeljük ki a Chionivi Ferenc festőművész szavait: „A hegyes-dombos tájak panorámaszerű, díszletszerű szépsége — engemet nem csábít. Az Alföld az más. Itt sokkal halkabbak a szépségek, nem olyan rikoltók — sokkal nehezebb is hozzájuk férni, észrevenni őket.” Szinte Petőfi vallomását halljuk. Az új létesítmények szemléltetése jól egészítheti ki az Alföld, Szolnok új arcának megismertetését.

III. A témakör harmadik óráját a múzeum-, könyvtár-, illetve kiállítási térben tartanánk. Itt már jobban számítnak a tanulók önálló munkájára, s előkészítésképpen kisebb csoportokban anyagot gyűjtenek a kiállítási anyagból, szegedi írók, költők a Tiszával kapcsolatos műveiből. A foglalkozásra Tömörkény, Juhász Gyula, József Attila, Radnóti Miklós kötetet hoznak magukkal, a verseket, leírásokat, elbeszéléseket ők olvassák. Az óra felépítése a következő lehet:

1. Tanári bevezető, amely foglalkozik a Tisza és Szeged közös múltjával.

2. A kiválasztott szemelvények bemutatása, megbeszélése, a tanulók beszámolója az irodalmi kiállítás anyagáról.

3. Az utolsó foglalkozás: kirándulás, próbázás, vetélkedő megbeszélés, a tanulók beszámolója az irodalmi kiállítás anyagáról.

4. „A Tisza élővilága” című kiállítás megtekintése.

A gazdag irodalmi anyagból a következő művek feldolgozását javasoljuk: Juhász Gyula: Tibiscus partján, Szeged, Vízimalom, Darvadozás, Tiszai csönd, Reflektor; Tömörkény: Virradat előtt (részletek 1., 2., 3., 4., 6. bekezdés), Hajnal a parton (1. bekezdés), Parti fűzések (2., 5., 6. bekezdés); Szirtesek

a partok (teljes egészében); József Attila: Szeged alatt; Radnóti: Pontos vers az alkonyatról; Gárdonyi: Éjjel a Tiszán.

„Egy nap a Tisza-partján” címen a következő csoportosításban dolgozhatunk. Tömörkény: Virradat előtt, Hajnal a parton c. leírásai, a tiszai táj ébredését mutatják be. A tájban a nappal megjelenik az ember, s megkezdődik az élet, a nehéz, küzdelmes. Tutajosok ereszkednek a Maroson (Parti fűzések); vízimalom forog Tápé alatt (Juhász: Vízimalom. Kapcsolat A kis Tisza hídján c. költeménnyel); homokszállító hajót vontatnak a rációk (Tömörkény: Szirtesek a parton), megrendítően mutatja be az író, hogy a munkával eldurvult test meleg, érző szívet takar, a magyar hajós életét kockáztatva menti ki a vízből az idegen nép gyermekét. Közeleg az alkony („Darvadozás”), majd „hálót fon az est, a nagy barna pók” (Tiszai csönd), de két pipacs dacol a sötétel, őrzi „piros hitét” (Pontos vers az alkonyatról); s mégis nem sokára „túl a Tiszán, az újszegedi parton” kigyullad a „Reflektor” (Juhász Gyula), s feljön a „hold a Tiszára, csend borul a fűre, fára” (Éjjel a Tiszán); végül felcsendülhet egy-két népdal. Elképzelhető olyan megoldás is, hogy a művek témájának időbelisége adja a feldolgozás egymásutánját.

Természetesen a felsorolt műveken kívül vagy helyett mások is felhasználhatók, különösen gazdag Tömörkénynek a Tiszára vonatkozó irodalma, s megszóalathatunk mai szegedi költőket is.

IV. A gondolatban végigjárt sok-sok kilométeres útnak stílusos befejezése lehet egy irodalmi séta, kirándulás, amelyet részpróbázással, vetélkedéssel kapcsolhatunk össze. A sétának az a célja, hogy megérettessük azt, amiről Bóka László a „Beszélő tájak” előszavában ír: „ennek a kis hazai tájnak nemcsak azok a kincsei, melyeket föld alatti bányák gazdag ereje rejt, nemcsak térszíni formái gyönyörködtenek, nemcsak humusza életet... De kincsünk, gyönyörűségünk, életünk forrása, szeretetünk és büszkeségünk tárgya ez a föld azért is, mert tele van tündéri érintések nyomaival. Szeretni kell ezt a földet, mert bölcsők ringatója, koporsók ágya, szent nyomok megőrzője.” — Ha megállunk a Juhász Gyula (volt Fodor utca) egyik emléktáblával megjelölt épület előtt, láthatjuk azt a házat, ahol a költő szeme örökre lecsukódott. Szülőházát hiába keresnénk, mert amit az árvíz meghagyott, azt többnyire elvitte a városrendezés. Juhász Gyula szívébe is belevágott egy csákány 1926-ban, lebontották szülőházát. (Egy ház c. költemény.) Az Országlán utca kövein Mikszáth cipője koppant, a Tömörkény utcai lakóházából Tömörkény István indult napról napra a Közművelődési Palotába, amelynek közelében ma szobra áll

Móra Ferencével és Juhász Gyulával együtt. A Széchenyi tér szobrai közül három tiszai vonatkozású: Széchenyi Istváné, a szabályozás sürgetőjéé, Vásárhelyi Pálé, a tervezőé, Tisza Lajosé, az árvízi kormánybiztosé. Végigjárva ezeket a helyeket utunkat a hídon át folytatjuk, s az újszegedi parton fölfelé haladva megállunk „e tájon, hol a két víz összeér”, a Tisza—Maros torkolatánál. Itt rendezzük meg a részpróbázást. (A próbakövetelmények az első foglalkozás óta ismeretek, lásd Uttörő különpróba-füzetek, Előadóművész különpróba, írta Ascher Oszkár, 39. lap.) A próbázás ne legyen lecke-felmondás-szerű, teremtünk olyan légkört, hogy tanulóink szívesen, örömmel szavaljanak; énekeljenek, mondjanak prózai szerepet, beszá-

molót. Összekapcsolhatjuk vetélkedővel, pl. az vehet részt, a Tiszáról szóló irodalmi—földrajzi—történelmi—biológiai vetélkedésen, aki elszaval egy leíró verset, vagy Tömörkénytől idéz szó szerint néhány mondatot, elénekel egy népdalt stb. A kérdések összeállításába a szakkörvezető bevonhatja a földrajz—biológia szakos kartársakat is. Az ünnepelességet fokozhatja a nem szakköri tagoknak és a szülőknek a meghívása is. A teljesített szakpróba-követelményt a szakköri naplóba a titkár vezesse be.

Szeged város magyar szakos tanárainak alkotó munkaközössége (Vezető: Radnóti Tamás; munkatársak: Ésik Zoltánné, Ferenczy Istvánné és Mihály Gyuláné)

GONDOLATOK A GYAKORLATI FOGLALKOZÁS TANMENETÉNEK ÖSSZEÁLLÍTÁSÁHOZ

A gyakorlati foglalkozás tanmenetének összeállításakor a komplex munkák okozhatnak gondot. Munkánk közben az alábbi kérdések merülhetnek fel:

A tantervi követelményeknek megfelelően elszájtított részműveleteket, fogásokat milyen munkadarabokon gyakoroltassuk? Melyek azok a munkadarabok, amelyek a gyermek érdeklődését felkeltik, alkotó képzeletét, esztétikai érzékét fejlesztik? Melyek legyenek azok a tárgyak, amelyek használhatóságuk miatt a gyermekek akaraterejének további fokozására serkentik? Szempont lehet a készítenő tárgy megválasztásánál a szülőföld, a lakóhely népművészeti alkotásának, helyi sajátos termékeinek megismertetése, megbecsülése is. Végül, s nem utolsósorban, gondolnunk kell arra, milyen nevelési feladatokat oldhatunk meg a választott komplex munkadarab elkészítése során.

Osztályaink többnyire koedukáltak. Figyelemmel kell lennünk arra is, hogy mindkét nembeli tanulókat vágyat érezzenek a munkadarab sikeres elkészítéséhez.

Az alább felsorolt és kidolgozott témák megválasztásánál mindezekre a szempontokra tekintettel voltam. A tanulók lelkesen, jó és állandó munkalendülettel dolgoztak. Az alább ismertetett témákat a IV. osztályban a tanév utolsó hónapjaiban készítettük el. Új technikai fogás megtanítására, új szerszám megismertetésére nem volt szükség, így az egymás után következő 2 óra elég volt a kitűzött feladat megvalósításához. A kis kerti szék, a kis lábtörő a fiúknak is megnyerte tetszését. Az utóbbi poháralátétnek is alkalmas, ha négyzetes formára készítjük. A tantervi koncentráció is érvényesült a témák megválasztásakor, hiszen a környezetismeret

óráin találkoznak a tápéiak háziipari termékeivel, a becslések és mérések a számolási ismeretek gyakorlati alkalmazására és a készségek fejlesztésére nyújtanak lehetőséget.

Az egyik óraterv:

Készítendő tárgy: kis kertiszék.

Feladat: huzal egyengetése, alakítása tuskén, szerelése. Beszövés.

Nevelési feladat: kis testvér vagy rokon megajándékozásával tudunk örömet szerezni.

Anyagszükséglet: 1 milliméter átmérőjű lágy alumínium huzal, 25 centiméter hosszúságú, élénk színű gyapjúfonál.

Szerszámok: tűske, kúposfogó, beszövető, olló, alátét (papírlemez).

A modellt már pár napja szemléli az osztály, a tanulók tudják, hogy ezt fogják elkészíteni. Azzal a feladattal bíztam meg őket, tervezgessék, hogyan készítjük el a kis kerti székét.

- a) A felszerelés ellenőrzése.
- b) A munkamenet megállapítása közösen.
- c) A munkamenet rögzítése a táblán.

1. Az ülőke alakítása tuskén. Méretei: 4×2 cm.
2. Az egyik oldalsó láb alakítása tuskén. Méretei: 2×2 cm.
3. A hátlap alakítása tuskén. Méretei: 2×3 cm.
4. A másik oldalsó láb alakítása tuskén. Méretei: 2×2 cm.
5. A lábak és a támlap hajlítása (az ülőkére merőlegesen).
6. Beszövés.